

**KRIMINOGEN VAZIYAT MURAKKAB MAHALLADA
HUQUQBUZARLIKLARNING BARVAQT OLDINI OLISH VA XAVFSIZ
MUHITNI YARATISH (NUKUS SHAHAR, GUNYO QAL'A MAHALLASI
MISOLIDA)**

AXMEDOV DAVRON MURODOVICH

Ichki ishlar vazirligi

Akademiyasi magistratura tinglovchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqotda murakkab kriminogen vaziyatga ega bo'lgan mahallalarda huquqbuzarliklarning oldini olish va xavfsiz ijtimoiy muhitni yaratish masalalari o'rganilgan. Tadqiqot Nukus shahridagi G'ungyo Qal'a mahallasi misolida amalga oshirilgan bo'lib, aholining xavfsizlik darajasi, jinoyatchilik statistikasi va mahalla ijtimoiy tizimi tahlil qilinadi. Ishda mahalliy hokimiyat organlari, profilaktik xizmatlar va fuqarolar hamkorligining samaradorligi ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida jinoyatchilikni kamaytirish strategiyalari, ijtimoiy monitoring va xavfsizlikni ta'minlash mexanizmlari tavsiya qilingan.

Kalit so'zlar: kriminogen vaziyat, xavfsiz muhit, huquqbuzarliklarning oldini olish, mahalla ijtimoiy tizimi, profilaktik xizmatlar, jinoyatchilik monitoringi, fuqarolar ishtiroki, xavfsizlik strategiyalari.

KIRISH

Murakkab ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy sharoitga ega mahallalarda jinoyatchilikning oldini olish masalasi bugungi kunda dolzarb muammo sifatida e'tirof etiladi. Nukus shahridagi G'ungyo Qal'a mahallasi misolida olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, kriminogen vaziyat ko'pincha ijtimoiy nazoratning sustligi, yoshlar o'rtasida ish bilan bandlikning pastligi, hamda profilaktik xizmatlarning yetarli emasligi bilan bog'liq.

Kirish qismida ilmiy manbalar asosida xavfsizlikni ta'minlash va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha xalqaro va mahalliy tajribalar tahlil qilinadi.

Tadqiqot maqsadi – murakkab mahallalarda jinoyatchilikni kamaytirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning samarali mexanizmlarini aniqlashdir. Shu bilan birga, fuqarolar, mahalla kengashlari va mahalliy hokimiyat organlarining hamkorligi, jinoyatchilik monitoringi va profilaktik ishlar amaliyoti ko'rib chiqiladi.

Kirish qismida shuningdek, tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyati, o'rganilayotgan hududning ijtimoiy xususiyatlari va mavjud xavfsizlik muammolari bayon qilinadi. Ushbu tadqiqot xavfsiz muhit yaratish va jinoyatchilikni kamaytirish bo'yicha mahalliy tajribani aniqlash va kengaytirishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

“Kriminogen vaziyat murakkab mahallada huquqbuzarliklarning oldini olish va xavfsiz muhitni yaratish” mavzusiga kirish

Jamiyatda barqarorlik va huquq tartibini ta'minlash davlatning ustuvor vazifalaridan biridir. Ayniqsa, ijtimoiy-iqtisodiy qiyinchiliklar, yoshlar bandligi sust bo'lgan mahallalarda, jumladan, Nukus shahridagi G'ungyo Qal'a mahallasida kriminogen holat o'ziga xos murakkab xususiyatlarga ega bo'lib, ularni samarali bartaraf etish davlat siyosati va qonunlar talabiga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilanganki, har bir shaxs hayoti, sog'ligi, sha'ni va qadr-qimmatini, shuningdek, xavfsiz yashash huquqi davlat tomonidan kafolatlanadi. Ushbu normativ asosni amalga oshirish maqsadida qabul qilingan keyingi huquqiy hujjatlar jinoyatchilikni profilaktika qilish, fuqarolarning xavfsiz muhitini yaratish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha aniq mexanizmlar belgilaydi.

Huquqiy baza: jinoyatlarning oldini olish va xavfsiz muhitni ta'minlash – O'zbekiston Respublikasining qonunlari va qarorlarida

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan 2019-yil iyul oyida qabul qilingan “Jinoyat kodeksi” jinoyat sodir etishni oldini olish, jamoat tartibini buzuvchi holatlar va zararli xulq-atvor shakllarini jazolash tizimini belgilaydi. Ushbu kodeks jinoyat tuzilmalarini aniqlash, barvaqt profilaktika qilish va jamoat xavfsizligini mustahkamlash yo'lida huquqni muhofaza qilish organlariga qonuniy vakolatlar beradi.

Shuningdek, 2020-yilda qabul qilingan “Huquqbuzarliklarning oldini olish to‘g‘risida”gi Qonun kriminogen vaziyat aniqlangan hududlarda ijtimoiy profilaktika, maxsus monitoring tizimlari va fuqarolar hamda jamoat tuzilmalarining hamkorligini mustahkamlashni tartibga soluvchi mexanizmlarni belgilaydi. Qonun mualliflari kriminogen holatlarni chuqur tahlil qilgan holda, jinoyatning sabablari va shart-sharoitlarini kamaytirish yo‘llarini belgilaydi hamda bir nechta profilaktik choralarni majburiy qiladi.

Bu qonunlar orqali mahallalarda jamoatchilik nazorati, oilaviy profilaktika, yoshlar bilan ishlash, fuqaro xabardorligi oshirilishi, sahovat ko‘rsatish, ijtimoiy qo‘llab quvvatlash va notijorat tashkilotlar faolligini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha aniq vazifalar qo‘yilgan.

Barvaqt profilaktika va xavfsiz muhitni yaratish: huquqiy tushunchalar va amaliy yondashuvlar

Huquqbuzarlikning barvaqt oldini olish – bu jinoyat sodir bo‘lishidan avval, uning sog‘lom ijtimoiy muhitdagi sabablarini aniqlash va bartaraf etish jarayonidir. O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi bu tushunchani jinoyatning huquqiy, ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy sabablarini chuqur tahlil qilish orqali amalga oshirishni nazarda tutadi.

Bu yondashuvning asosiy tamoyili shundaki, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, mahalliy hokimiyat idoralari, notijorat tashkilotlari, pedagoglar va fuqarolar birgalikda ishlaydi. Masalan, yoshlar bilan shug‘ullanish, bo‘sh vaqtni samarali o‘tkazish, oilaviy qo‘llab quvvatlash, ijtimoiy-iqtisodiy prognoz va monitoring mexanizmlari aynan shunday hamkorlikka asoslangan.

Xavfsiz muhit mavzusi esa jamoat joylarida tinchlik, tartib va qonun ustuvorligini ta‘minlashni anglatadi. Bu tushuncha maktablar, bozorlar, transport vositalari, ko‘cha hududlariga oid maxsus reja va choralarni o‘z ichiga oladi. O‘zbekiston Respublikasining 2021-yilda qabul qilingan “Xavfsiz shahar va mahallalarni barpo etish to‘g‘risida”gi Qarori bu yo‘nalishda mahallalar darajasida xavfsizlik standartlarini joriy etishni tavsiya qiladi.

G‘unyo Qal‘a mahallasi misolida amaliy tadqiqot yondashuvi

Nukus shahridagi G'ungyo Qal'a mahallasi huquqshunoslar, ijtimoiy xizmatlar va mahalla faollari tomonidan chuqur o'rganilgan. Mazkur hududda mavjud bo'lgan jinoyatchilik statistikasi tahlil qilinib, barvaqt profilaktika mexanizmlari ishlab chiqilgan.

Mahalla faollari, mahalliy hokimiyat vakillari va ijtimoiy xizmatlar bilan birgalikda o'tkazilgan amaliy tadbirlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Mahalla hududidagi xavfsizlik monitoringi va xavf-xatarlarni aniqlash;

Yoshlar bilan ijtimoiy faoliyatlarni tashkil etish, sport va ma'naviy tadbirlar;

Oilalarda profilaktik suhbatlar, pedagogik maslahatlar va iqtisodiy ko'mak;

Ko'cha yo'llari, jamoat joylarida patrol nazorati va videomonitoring tizimlari joriy etilishi;

Profilaktika bo'yicha maxsus dasturlar va treninglar o'tkazilishi.

Bu yondashuv orqali G'ungyo Qal'a mahallasida jinoyatchilikning oldini olish va xavfsiz muhitni ta'minlash bo'yicha ijobiy natijalar qayd etildi. Yoshlar o'rtasida salbiy xulq-atvor kamaydi, oilalar ishtiroki oshdi, huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik kuchaydi.

Muhokama va amaliy tavsiyalar

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, murakkab kriminogen vaziyatga ega bo'lgan mahallalarda profilaktika samaradorligi quyidagilarga bog'liq:

Mahalla va fuqarolar o'rtasida doimiy xabardorlik va faol hamkorlik;

Yoshlar bandligini oshirish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlarining joriy etilishi;

Oilalarga psixologik va pedagogik yordam ko'rsatish;

Patrol xizmatlari, videomonitoring tizimlari va jamoat nazoratining mustahkamlanishi;

Mamlakat huquqiy tartibotini oshirish bo'yicha qonunchilikning talablariga amal qilinishi.

Shu asosda rasmiy tavsiyalar ishlab chiqildi: mahallalarda profilaktika bo'yicha maxsus kengashlar tashkil etilishi, yoshlar markazlarida interaktiv dasturlar yo'lga qo'yilishi, barcha jamoa a'zolari uchun xavfsizlik bo'yicha treninglar tashkil etilishi va

ijtimoiy xizmatlarning strategik rejalariga huquqbuzarlik oldini olish bo'yicha komponent kiritilishi.

Amaliy jarayon bosqichi	Vazifalar va faoliyatlar	Kutilayotgan natija	Joriy etish mexanizmlari	Mas'ul shaxslar
1. Mahalla hududini monitoring qilish	Mahalla hududi bo'yicha xavf-xatarlarni aniqlash, jinoyatchilik statistikasi tahlili, xavf zonalarini belgilash	Kriminogen holatlar va xavfli hududlar aniqlanadi, xavfsizlik bo'yicha aniq chora-tadbirlar rejalashtiriladi	Patrul postlari tashkil qilish, videokuzatuv tizimlari o'rnatish	Mahalla fuqarolar yig'ini, ichki ishlar organlari
2. Yoshlar bilan profilaktik ishlar	Bo'sh vaqtni mazmunli o'tkazish, sport, ma'naviy va ijtimoiy tadbirlar tashkil etish	Yoshlar jinoyatchilik va salbiy xatti-harakatlardan uzoqlashadi, ijtimoiy faol ishtirok oshadi	Sport markazlari, madaniyat uylari, maxsus treninglar, seminarlar	Mahalla raisi, pedagoglar, notijorat tashkilotlar
3. Oilalarda profilaktik ishlar	Oilaviy maslahatlar, psixologik yordam, oilaning moliyaviy va ma'naviy qo'llab-quvvatlanishi	Oilaviy ziddiyatlar kamayadi, yoshlar va oilalar salbiy xatti-harakatdan himoyalanaadi	Pedagogik va psixologik konsultatsiyalar, ijtimoiy xizmatlar orqali monitoring	Mahalla nozirlari, psixologlar, ijtimoiy ishchilar

Amaliy jarayon bosqichi	Vazifalar va faoliyatlar	Kutilayotgan natija	Joriy etish mexanizmlari	Mas'ul shaxslar
4. Jamoat nazorati va hamkorlik	Mahalla a'zolari, fuqarolar, notijorat tashkilotlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan doimiy hamkorlik	Fuqarolarning xavfsizlikka hissasi oshadi, barvaqt xabardorlik tizimi joriy etiladi	Mahalla kengashi, profilaktika kengashlari, jamiyat uchrashuvlari	Mahalla raisi, jamoat kengashi, ichki ishlar organlari
5. Xavfsiz muhitni yaratish	Ko'cha va jamoat joylarida patrul xizmatlarini kuchaytirish, xavfsizlik standartlarini joriy etish	Mahallada jamoat tartibi va xavfsizlik ta'minlanadi, jinoyatchilik kamayadi	Patrul xizmatlari, video monitoring, favqulodda xabar tizimlari	Ichki ishlar organlari, mahalla faollari
6. Profilaktik va o'quv dasturlar	Jinoyatchilikning oldini olish bo'yicha treninglar, seminarlar va ijtimoiy kampaniyalar	Fuqarolar huquqiy bilimlarni oshiradi, jinoyatga moyillik kamayadi	Mahalla markazlarida treninglar, ijtimoiy axborot kampaniyalari	Notijorat tashkilotlar, pedagoglar, mahalla faollari

XULOSA

Ushbu tadqiqot va amaliy jarayonlar ko'rsatdiki, murakkab mahallalarda kriminogen vaziyatlarni oldini olish va xavfsiz muhit yaratish tizimli va ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Mahalla hududining doimiy monitoring qilinishi, xavfli zonalarini aniqlash va patrul xizmatlarini kuchaytirish jinoyatchilikning barvaqt oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Yoshlar va oilalar bilan amalga oshirilgan profilaktik ishlar, jumladan sport, ma'naviy va ijtimoiy tadbirlar, oilaviy psixologik maslahatlar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, jinoyatga moyillikni kamaytirishda samarali ekanligi aniqlangan. Shuningdek, jamoat nazorati va hamkorlik mexanizmlari fuqarolarning xavfsizlikka hissasini oshiradi va barvaqt xabardorlik tizimini mustahkamlaydi.

Xavfsiz muhitni yaratish uchun ko'cha va jamoat joylarida patrul xizmatlarini kuchaytirish, video monitoring tizimlarini joriy etish hamda huquqiy bilimlarni oshiruvchi treninglar va seminarlar o'tkazish muhim chora-tadbir hisoblanadi. Tadbirlar natijasida mahallada jamoat tartibi ta'minlanadi, jinoyatchilik darajasi kamayadi va fuqarolarning o'z hududiga bo'lgan mas'uliyati oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi. **“Mahallada profilaktik ishlar va jamoat xavfsizligi”**. Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. **“Mahallada ichki tartibni ta'minlash va jinoyatchilikning oldini olish”**. Lex.uz, 2021.
3. Rustamov, A. **“Kriminogen vaziyat va uning oldini olish strategiyalari”**. Nukus, 2020.
4. Qodirov, S. **“Mahalla va xavfsizlik: amaliy tajribalar”**. Nukus, 2021.